

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

LBI-4101-003-04/2014

P/14/022

01752414

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku
ul. Akademicka 4, 15-267 Białystok
T +48 85 874 81 00, F +48 85 874 81 33
lbi@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/14/022 – System egzaminów zewnętrznych w oświacie
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontrolerzy	1. Krzysztof Gołębiewski – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 89546 z dnia 18 marca 2014 r. 2. Beata Palinowska – inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 89547 z dnia 18 marca 2014 r. (dowód: akta kontroli, str. 1-4)
Jednostka kontrolowana	Zespół Szkół Samorządowych w Dąbrowie Białostockiej ¹ (dalej „Zespół” lub „ZSS”)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Jerzy Białomyzy, dyrektor

Ocena ogólna

Uzasadnienie
oceny ogólnej

II. Ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie², działalność Zespołu w zakresie analizy i wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych do podnoszenia osiągnięć dydaktycznych w latach 2009/2010-2013/2014 (do zakończenia kontroli).

Na pozytywną ocenę wpłynął głównie wzrost efektywności nauczania³ w Gimnazjum w latach 2010-2013 w porównaniu do wyników osiągniętych w latach 2006-2009, zarówno w części humanistycznej jak i matematyczno-przyrodniczej.

Opracowywane przez Zespół analizy wyników egzaminów zewnętrznych⁴, ograniczały się do przetworzenia danych i informacji pobranych ze strony internetowej Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży (OKE). Prowadzono przede wszystkim analizy ilościowe, stosując w ograniczonym zakresie metody jakościowe (roczne wskaźniki EWD dla Gimnazjum) oraz nie poddając ocenie wpływu uwarunkowań (kontekstu) osiągnięć edukacyjnych uczniów, w tym czynników pedagogicznych, na uzyskiwane efekty.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Sposób i zakres analizy wyników egzaminów zewnętrznych

Opis stanu
faktycznego

1. Liczba uczniów Zespołu kończących edukację:
- w Szkole Podstawowej zmniejszyła się ze 101 w roku szkolnym 2009/2010 do 64 w roku szkolnym 2013/2014,
 - w Gimnazjum zmniejszyła się ze 150 w roku szkolnym 2009/2010, do 130 w roku szkolnym 2013/2014. (dowód: akta kontroli str. 5)

Liczba nauczycieli zatrudnionych w ZSS w latach 2009/2010-2013/2014 zmniejszyła się z 93 do 88 osób. Z uwagi na awans zawodowy liczba nauczycieli dyplomowanych wzrosła

¹ W skład Zespołu wchodzi: Szkoła Podstawowa im. Tadeusza Kościuszki i Gimnazjum im. Armii Krajowej. Organem prowadzącym ZSS jest Gmina Dąbrowa Białostocka.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna.

³ Mierzony trzyletnimi wskaźnikami Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD)

⁴ Sformułowanie „egzaminy zewnętrzne” dotyczy zarówno sprawdzianu po klasie VI szkoły podstawowej, jak i egzaminu gimnazjalnego.

z 56 do 63, mianowanych zmniejszyła się z 21 do 17, a kontraktowych zmniejszyła się z 12 do 7⁵.
(dowód: akta kontroli str. 6)

2. W latach szkolnych 2009/2010-2012/2013 ze strony internetowej OKE uzyskiwano następujące zbiory danych, które wykorzystywano do sporządzania analiz wyników sprawdzianów i egzaminów:

- Szkoła Podstawowa: zestawienie wyników uczniów poszczególnych oddziałów, w tym wynik ogólny każdego z uczniów i wyniki uzyskane przez nich z badanych umiejętności (czytanie, pisanie, rozumowanie, korzystanie z informacji, wykorzystywanie wiedzy w praktyce); łatwość i wynik średni oraz odchylenie standardowe dla danego oddziału i dla Szkoły w podziale na poszczególne umiejętności i dla całego arkusza; łatwość poszczególnych czynności sprawdzanych zadaniami ujętymi w teście w podziale na oddziały i Szkołę; średni wynik dla szkoły, gminy, województwa i kraju z poszczególnych umiejętności;

(dowód: akta kontroli, str. 225-240, 256-276, 299-313, 328-355)

- Gimnazjum: zestawienie wyników uczniów poszczególnych oddziałów (w tym wynik ogólny danego ucznia z arkusza i wyniki uzyskane przez niego: do 2011 r. w podziale na część humanistyczną i matematyczno-przyrodniczą oraz języki obce, z uwzględnieniem wyniku punktowego ucznia; od 2012 r. oba zakresy egzaminu w podziale na: matematykę, przedmioty przyrodnicze /biologia, fizyka, chemia, geografia/ język polski, historię i wos oraz języki obce, z uwzględnieniem wyniku punktowego i procentowego); łatwość poszczególnych zadań dla Gimnazjum oraz w podziale na oddziały i średni wynik procentowy dla danego oddziału, województwa i kraju, odchylenie standardowe szkoły i poszczególnych oddziałów.

(dowód: akta kontroli, str. 388-368, 415-439, 459-484)

W analizach wykorzystywano coroczne sprawozdania z przeprowadzonych sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych, upubliczniane przez OKE stosownie do wymogów określonych w art. 9c ust. 2 pkt 4 lit. a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁶.

Zespół nie wykorzystywał w procesie analizy innych opracowań OKE.

3. W okresie objętym kontrolą odnotowano poprawę wyników egzaminów zewnętrznych Zespołu na skali staninowej:

- wyniki uczniów Szkoły Podstawowej ze sprawdzianu były niższe w latach 2010-2012 od wyników w powiecie (odpowiednio 4. i 5. stanin), by w 2013 r. zrównać się z wynikami w powiecie (5. stanin),
- wyniki egzaminu gimnazjalnego z części humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej w latach 2010 i 2011 plasowały się w 4. staninie, natomiast w latach 2012 i 2013: z języka polskiego w 5. staninie, z historii i wos w 7. i 5. staninie, z matematyki w 6. i 5. staninie, a z przedmiotów przyrodniczych w 5. staninie,
- wyniki egzaminu gimnazjalnego z j. angielskiego (poziom podstawowy) wzrosły z 5. staninu w latach 2010-2011 do 7. i 8. staninu w latach 2012-2013.

(akta kontroli, str. 501)

W dniach 14 grudnia 2012 r. i 13 września 2013 r. w Gimnazjum sporządzono analizy Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD) zawierające m.in.:

- pozycję szkoły w sześciu okresach trzyletnich⁷; publikowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie (IBE); efekty nauczania w Gimnazjum określone wskaźnikami EWD w kolejnych okresach sukcesywnie wzrastały. W części humanistycznej wskaźnik wzrósł z poziomu -1⁸ w roku 2010 do 2,4 punktu w 2013 r., natomiast w części matematyczno-przyrodniczej w powyższych latach efektywność wzrosła z 0,9 do 2,3 punktu. Zgodnie z metodologią EWD Gimnazjum mieści się,

⁵ ZSS nie zatrudnia obecnie nauczycieli stażystów (w roku szkolnym 2009/2010 wymieniony stopień awansu zawodowego posiadało 4 nauczycieli). Ponadto w bieżącym roku szkolnym w Zespole zatrudniony jest jeden nauczyciel bez stopnia awansu zawodowego (wcześniej nie zatrudniano takich nauczycieli).

⁶ Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.

⁷ Łącznie sześć okresów trzyletnich: 2006-2008, 2007-2009, 2008-2010, 2009-2011, 2010-2012, 2011-2013.

⁸ Oszacowanie punktowe – środek przedziału ufności.

począwszy od lat 2011-2013, wśród „szkół wspierających” (wcześniej „szkoła wymagająca pomocy”),

- tabele średnich i procentowych wyników egzaminu w szkole i w poszczególnych oddziałach (z wyodrębnieniem części matematyczno-przyrodniczej, matematyki, części humanistycznej, języka polskiego i historii),
- tabele przedziałów ufności wyników w poszczególnych oddziałach w części humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej,
- rozkład potencjałów (wysoki – średni – niski) dla: wszystkich zdających ogółem, w poszczególnych oddziałach oraz ze względu na płeć,
- wykresy rozrzutu dla wszystkich oddziałów oraz z podziałem na płeć,
- rozkład przedziałów ufności dla wszystkich oddziałów (dla każdej części egzaminu i przedmiotu),
- rozkład przedziałów ufności z podziałem na płeć,
- wymieniono oddziały z najwyższym i najniższym potencjałem na wejściu do Gimnazjum (w 2012 r.),
- wskazano oddziały, w których nastąpił przyrost osiągnięć z poszczególnych części egzaminu i przedmiotów oraz oddziały, w których nie odnotowano takiego przyrostu,
- podano, że w 2012 r. większość uczniów uzyskała wynik wyższy od przewidywanego (podano w ujęciu procentowym wielkość populacji, która uzyskała taki wynik),
- sformułowano ogólne wnioski: *w szkole zachodzą pozytywne procesy – od szkoły wymagającej pomocy do szkoły wspierającej (2012 r.); efektywnie pracowali nauczyciele przedmiotów przyrodniczych (w 2013 r.), nie wskazano przyczyn.*

Wyników egzaminacyjnych nie zamieszczano na stronie internetowej ani w Biuletynie Informacji Publicznej szkół wchodzących w skład Zespołu. Dane takie można uzyskać za pomocą linku do strony OKE, znajdującego się na stronie internetowej Szkoły Podstawowej (rodzice otrzymują kod dostępu do wyników zamieszczanych na stronie OKE). Ponadto – jak wyjaśnił dyrektor Zespołu - rodzice uczniów informowani byli o wynikach egzaminów podczas zebrań ogólnych na początku każdego roku szkolnego, w trakcie indywidualnych rozmów, a także podczas wywiadówek, dni otwartych, spotkań informacyjnych, dyżurów nauczycielskich i godzin konsultacji indywidualnych.

(dowód: akta kontroli, str. 78, 502-535, 697-701)

4. Analizę wyników sprawdzianu i poszczególnych części egzaminu gimnazjalnego opracowywały corocznie zespoły nauczycielskie (liczące od dwóch do ośmiu osób). Ustalenia prezentowano na posiedzeniach Rady Pedagogicznej. Dyrektor Zespołu nie uczestniczył w opracowywaniu analiz, gdyż – jak wyjaśnił – zlecał te opracowania zespołom zadaniowym nauczycieli, a także koordynował i monitorował te prace. Nie określono zasad opracowywania analiz, w tym sposobu, zakresu, struktury dokumentacji i wykorzystywania wyników. Dyrektor Zespołu wyjaśnił, że *„Ustawodawca nie ustalił zasad opracowania analizy wyników egzaminów, w tym m.in. struktury dokumentu, zakresu jego treści, metod analiz i zastosowanych parametrów statystycznych, stąd dokumentu takiego nie opracowywano”*.

(dowód: akta kontroli str. 697-701)

4.1. W analizach sprawdzianu po klasie VI Szkoły Podstawowej zawarto m.in.:

- w latach 2010-2011 r. wyniki uczniów szkoły i poszczególnych oddziałów (ze wskazaniem wyników maksymalnych i minimalnych, wyniku średniego, mediany, modalnej, rozstępu i odchylenia standardowego); łatwość zadań dla szkoły i oddziałów; łatwość z podziałem na umiejętności; określenie wyniku szkoły w skali staninowej oraz porównanie średnich (punktowych i procentowych) wyników sprawdzianu w gminie i powiecie (w 2010 r.), województwie i kraju; wyniki uczniów z uwzględnieniem płci, miejsca zamieszkania (uczniowie dojeżdżający) i sytuacji ekonomicznej rodzin uczniów, wyniki uczniów z trudnościami w nauce (zawarto stwierdzenia takie jak: *„dziewczęta z klas VI b, c, d uzyskały wyższy wynik od wyniku chłopców”; „średnia uczniów z dysleksją jest wyższa od średniej pozostałych uczniów w klasie VI a i VI d, w klasach VI b i VI c – niższa” (...)* – por. szerzej w uwadze nr 2); w analizie z 2011 r. zestawiono czynności, z którymi radzili sobie uczniowie (mocne i słabe strony: odpowiednio trzy i cztery czynności);

- w 2012 r. wyniki uczniów szkoły i poszczególnych oddziałów (ze wskazaniem wyników maksymalnych i minimalnych, wyniku średniego, mediany i odchylenia standardowego); łatwość zadań dla szkoły i oddziałów; łatwość z podziałem na umiejętności; określenie wyniku szkoły w skali staninowej oraz porównanie średnich (punktowych i procentowych) wyników sprawdzianu w gminie, województwie i kraju; rozkład wyników poszczególnych obszarach umiejętności; w analizie zawarto również porównanie wyników sprawdzianu z wynikami klasyfikacji rocznej (z wykorzystaniem obliczeń średniej ważonej ocen z języka polskiego, historii, matematyki i przyrody); z analizy wynikało, że w klasach szóstych od 20% do 35% uczniów uzyskało wynik sprawdzianu zgodny ze średnią ocen z wymienionych przedmiotów, zaś 71% uczniów całej szkoły napisało sprawdzian gorzej niż wynikałoby to ze średniej; zwrócono uwagę, że wyniki porównania wskazują na brak komplementarności pomiędzy ocenianiem wewnątrzszkolnym i zewnątrzszkolnym;
- w 2013 r. wyniki uczniów szkoły i poszczególnych oddziałów (ze wskazaniem wyników maksymalnych i minimalnych, wyniku średniego, mediany, modalnej, rozstępu i odchylenia standardowego); rozkład wyników w szkole i w poszczególnych obszarach umiejętności oraz osiągnięcia uczniów w poszczególnych obszarach na tle gminy, województwa i kraju; łatwość zadań (zamkniętych i otwartych) dla szkoły i oddziałów; łatwość z podziałem na umiejętności; określenie wyniku szkoły w skali staninowej oraz porównanie średnich (punktowych i procentowych) wyników sprawdzianu w gminie, województwie i kraju; zestawienie najslabiej (od dwóch do trzech) i najlepiej opanowanych czynności przez uczniów (od siedmiu do ośmiu); w analizie zawarto również porównanie wyników sprawdzianu z wynikami klasyfikacji rocznej z języka polskiego i z matematyki – stwierdzono, że od 24% do 32% uczniów uzyskało wynik sprawdzianu zgodny ze średnią ocen, liczba uczniów, którzy napisali sprawdzian gorzej niż wynikałoby to ze średniej ocen wyniosła 67% (poprawa w stosunku do poprzedniego roku o 4 punkty procentowe).

W analizach odnoszono się również do kartoteki testów. (akta kontroli, str. 225-367)

4.2. W analizach egzaminu gimnazjalnego przedstawiono w szczególności:

1) w części humanistycznej

- w 2010 r. – wyniki szkoły w skali staninowej, wyniki punktowe uczniów z dysleksją w porównaniu do średniego wyniku; zestawienie umiejętności poddanych sprawdzeniu; procentowe wskaźniki osiągnięć uczniów w poszczególnych obszarach umiejętności; roczny wynik EWD Gimnazjum (-0,95); wyniki Gimnazjum na tle powiatu, województwa i kraju (w ujęciu punktowym); wskazanie zadań i czynności, w których uczniowie osiągnęli wyniki najniższe i najwyższe;
- w 2011 r. – wynik szkoły w skali staninowej; średni wynik Gimnazjum w ujęciu punktowym i procentowym na tle gminy, województwa i kraju; rozkład liczebności oddziałów; średnie wyniki poszczególnych oddziałów; łatwość testu; wskazanie zadań i czynności, w których uczniowie osiągnęli wyniki najniższe i najwyższe;
- w latach 2012-2013 (wyniki odrębne dla historii i wos oraz języka polskiego) - rozkład liczebności uczniów w oddziałach w ujęciu tabelarycznym; średni wynik Gimnazjum i poszczególnych oddziałów w ujęciu procentowym; średni wynik w województwie i kraju (w przypadku języka polskiego również średni wynik szkół w gminie w 2012 r. i w powiecie w 2013 r.); wynik Gimnazjum w skali staninowej; słabe i mocne strony uczniów (w 2012 r. zdający egzamin z wos i historii najlepiej poradzili sobie z pięcioma umiejętnościami/zadaniami, najslabiej z czterema, zaś z języka polskiego odpowiednio: z czterema i trzema; w 2013 r. uczniowie najslabiej opanowali cztery umiejętności z historii i wos oraz trzy z języka polskiego, zaś najlepiej odpowiednio: cztery i trzy);

2) w części matematyczno-przyrodniczej:

- w 2010 r. wyniki uczniów w skali staninowej (oraz średni wynik szkoły w tej skali); dane dotyczące liczby uczniów z dysleksją; osiągnięcia uczniów w poszczególnych obszarach umiejętności (najlepiej i najslabiej opanowane zadania); wyniki Gimnazjum na tle gminy, powiatu, województwa i kraju (w ujęciu punktowym);

- w 2011 r. wyniki uczniów w skali staninowej (oraz średni wynik szkoły w tej skali); łatwość testu w poszczególnych oddziałach i łatwość zadań dla uczniów Gimnazjum; zestawienie obszarów sprawdzonych umiejętności, wyniki szkoły na tle powiatu, województwa i kraju (w ujęciu punktowym);
- w latach 2012-2013 (osobno przedmioty przyrodnicze i matematyka) – wyniki szkoły w skali staninowej, bez porównania z wynikami w województwie i kraju; średnie wyniki procentowe: oddziałów (w odniesieniu do przedmiotów przyrodniczych), Gimnazjum, województwa i kraju (dla przedmiotów przyrodniczych i matematyki) oraz gminy (przedmioty przyrodnicze w 2012 r.); łatwość zadań (bez podziału na oddziały); mocne i słabe strony uczniów (w 2012 r. uczniowie najlepiej poradzili sobie z sześcioma zadaniami z zakresu przedmiotów przyrodniczych i z pięcioma zadaniami matematycznymi oraz najsłabiej odpowiednio: z 11 i 10 zadaniami);

3) w części lingwistycznej:

- w roku 2010 - język rosyjski - wyniki uczniów w skali staninowej (oraz średni wynik szkoły w tej skali w porównaniu z wynikami staninowymi województwa i kraju); średni wynik procentowy Gimnazjum w porównaniu z wynikami w województwie i kraju; łatwość zadań (wskazanie najłatwiejszych i najtrudniejszych czynności); porównanie średnich wyników w poszczególnych oddziałach;
- w 2011 r. – język angielski (poziom podstawowy) ze wskazaniem liczby punktów do uzyskania w obszarach standardów wymagań (odbiór tekstu słuchanego, czytanego i reagowanie językowe); osiągnięcia uczniów w poszczególnych obszarach umiejętności; średnia liczba punktów uzyskanych przez uczniów (również w ujęciu procentowym w porównaniu do wyników w skali województwa i kraju); porównanie średnich wyników w poszczególnych oddziałach; porównanie współczynników łatwości zadań; wyniki uczniów w skali staninowej (oraz średni wynik Gimnazjum w tej skali);
- w latach 2012 r. i 2013 r. – odrębne wyniki dla języka rosyjskiego i angielskiego (obydwa egzaminy na poziomie podstawowym i rozszerzonym): średnie wyniki procentowe Gimnazjum, województwa i kraju; wynik staninowy szkoły w porównaniu z wynikami staninowymi województwa i kraju; poziom (łatwość) wykonania zadań; struktura arkusza egzaminacyjnego.

We analizach odnoszono się również do kartoteki testów. (akta kontroli str. 368-500)

5. Nauczyciele przedmiotów egzaminacyjnych (32) legitymowali się poziomem i kierunkiem wykształcenia zgodnym z wymaganiami określonymi w § 3 i § 11 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (...) ⁹. Łącznie 26 (tj. 84%) nauczycieli ukończyło w trakcie kariery zawodowej 96 różnych form doskonalenia i doskonalenia zawodowego z zakresu egzaminowania, pomiaru dydaktycznego, sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów, z czego 80 form (83,3%) przed rokiem szkolnym 2009/2010, w tym:

- 13 ukończyło kurs pomiaru dydaktycznego, trwający od 21 do 40 godzin,
 - 24 nauczycieli ukończyło w 2012 roku 120 – godzinny kurs internetowy „*Jak wykorzystywać wyniki egzaminów w szkole*”, obejmujący moduł: „*Edukacyjna wartość dodana. Wykorzystanie Kalkulatora EWD Plus*”¹⁰. Jedna osoba uczestniczyła w 2006 r. w 5-godzinnym seminarium „*Edukacyjna Wartość Dodana*”,
- 16 nauczycieli ukończyło łącznie 11 form doskonalenia z zakresu ewaluacji¹¹, w tym: osiem przed rokiem szkolnym 2009/2010 oraz trzy formy w następnych latach.

Spośród nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych 12 osób ukończyło 14 szkoleń na egzaminatora OKE (łącznie z uzupełniającymi), w tym: 11 szkoleń przed rokiem szkolnym 2009/2010 oraz trzy po tym okresie. Spośród tej grupy 10 jest czynnymi egzaminatorami,

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2013 r., poz. 1207).

¹⁰ <http://www.ceo.org.pl/pl/nai/nauczycielska-akademia-internetowa-kurs-jak-wykorzystywac-wyniki-egzaminow-w-pracy-szkoly>

¹¹ M.in. szkolenia zawierające bloki dotyczące ewaluacji.

w tym osiem osób nabyło uprawnienia przed 2010 r. (cztery osoby posiadają uprawnienia egzaminatora sprawdzianu po szkole podstawowej, cztery - egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej, jedna - egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej oraz jedna egzaminu gimnazjalnego z języka obcego).

(dowód: akta kontroli str. 7-9, 10-19)

W latach 2009-2014 w Zespole Szkół zorganizowano jedno posiedzenie Rady Pedagogicznej poświęcone sprawdzaniu i ocenianiu, pn. „*Słów kilka o ocenianiu kształtującym*”.

(dowód: akta kontroli str. 22-23)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. NIK zauważa, że w opracowywanych corocznie analizach wyników egzaminów zewnętrznych, w których przetwarzano dane otrzymane z OKE (w postaci zestawień i prezentacji graficznych) nie stosowano metod analizy jakościowej w celu odpowiedniej interpretacji i wartościowania wyników. W analizach nie uwzględniano wpływu uwarunkowań zewnętrznych i czynników pedagogicznych (np. efektywna i systematyczna współpraca w zespołach nauczycielskich; sposób formowania oddziałów; sposób tworzenia szkolnego zestawu programów nauczania; udział uczniów w dodatkowych zajęciach; doskonalenie nauczycieli) na uzyskiwane efekty. Metodę EWD zaczęto stosować od 2012 roku, jednak nie wykorzystywano w pełni wynikających z niej możliwości diagnostycznych, m.in. nie badano wyników grup uczniowskich innych niż oddziały (uczniów zdolnych i mających problemy w nauce, uczniów z dysleksją, uczniów dojeżdżających, uczniów z różnych szkół podstawowych itp.). Wnioski zawarte w analizach sprowadzały się do wskazania oddziałów, w których nastąpił przyrost wiedzy uczniów i tych w których nie odnotowano postępów. Ponadto nie wykorzystywano w pełni w Gimnazjum trzyletnich analiz EWD, ograniczając się do uzyskania wydruków ze strony internetowej.

Dyrektor wyjaśnił że w związku z dobrymi osiągnięciami Zespołu nie prowadzono wieloaspektowych analiz wyników egzaminów i skupiono się na wdrażaniu wniosków dotyczących doskonalenia wiedzy i umiejętności uczniów. Wskazał również czynniki które wpływają na efekty nauczania, tj. systematyczną współpracę w zespołach nauczycielskich, uczestnictwo uczniów uzdolnionych i uczniów z trudnościami w nauce w dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych, organizowanie zajęć dydaktycznych przygotowujących do egzaminu, wyposażenie Zespołu w niezbędne środki dydaktyczne, w tym audiowizualne.

Dyrektor wyjaśnił ponadto: „*Przy tworzeniu oddziałów bierzemy pod uwagę poziom naukowy uczniów i ich zachowanie. Staramy się aby każdy oddział prezentował zbliżony poziom umiejętności i wiedzy. Odbywa się to m.in. w oparciu o analizy świadectw i wyników egzaminów, rozmowy z nauczycielami, rozmowy z dziećmi i ich rodzicami (...)*”.

Odnosząc się do niepełnego wykorzystania metody EWD dyrektor wyjaśnił m.in.: „*(...) W mojej ocenie opracowanie analiz dotyczących innych niż oddziały grup uczniowskich niczego by nie wniosło. Sporządziliśmy tylko te analizy, które w naszej ocenie były najbardziej przydatne w dalszej pracy dydaktycznej szkoły (...) Celem sporządzenia analiz EWD było porównanie wyników w poszczególnych oddziałach i skuteczności nauczania przez nauczycieli (np. ustalenie, że klasa z niskim potencjałem osiągnęła dobry wynik). W analizach zabrakło rzeczywiście szerszych wniosków, nie potrafię wskazać z jakiego powodu analizy te były tak lakoniczne*”.

(dowód: akta kontroli str. 697-701)

2. Nie sformułowano wniosków i rekomendacji w wyniku analizy sprawdzianu w latach 2010-2011 (zawarto jedynie stwierdzenia typu: „*dziewczęta z klas VI b, c, d uzyskały wyższy wynik od wyniku chłopców*”; „*średnia uczniów z dysleksją jest wyższa od średniej pozostałych uczniów w klasie VI a i VI d, w klasach VI b i VI c – niższa*”; „*uczniowie, którzy mieli wydłużony czas pisania na sprawdzianie to uczniowie słabi, z dysfunkcjami*”; „*średnia uczniów dojeżdżających w klasach VI b, VI c i VI d jest niższa od średniej uczniów nie dojeżdżających*”; „*we wszystkich klasach VI uczniowie z rodzin o trudnej sytuacji ekonomicznej uzyskali niższe wyniki na sprawdzianie o kilka punktów*”; „*uczniowie, którzy uczą się dobrze i uzyskują wysokie oceny z poszczególnych przedmiotów potrafią nadrobić zaległości w wiadomościach i umiejętnościach szkolnych spowodowane absencją na*”.

zajęciach lekcyjnych"). W latach 2012-2013 odstąpiono od analizy wyników sprawdzianów we wskazanych wyżej grupach uczniowskich (dojeżdżających, z dysleksją, itp.).

Dyrektor Zespołu wyjaśnił: „Ponieważ na te czynniki szkoła nie ma wpływu. Wyniki analiz jedynie potwierdziły sytuację znaną nauczycielom. Uczniowie o trudnej sytuacji materialnej, dojeżdżający, uczniowie z dużą absencją, chłopcy itp. to grupy, które bez wsparcia rodziców i ich motywacji, aby dziecko uczyło się lepiej, pisało lepiej nie poprawią swoich wyników nauczania. Stąd nasza współpraca z rodzicami-spotkania, rozmowy, ustalenia, aktywizacja rodzin we współpracy z MOPS, PP-P itp. Nie potrafię powiedzieć dlaczego nie sformułowano wniosków w wyniku w wyniku analiz sprawdzianów przeprowadzonych w szkole podstawowej w latach 2010-2011”. (dowód: akta kontroli str. 698)

3. Wyników egzaminów gimnazjalnych nie zamieszczano na stronie internetowej Gimnazjum. Można je było uzyskać (z wyjątkiem wskaźników EWD) ze strony internetowej Szkoły Podstawowej za pomocą linku do strony OKE. W rezultacie, rodzice uczniów oraz inne osoby zainteresowane nie miały bezpośredniego dostępu do informacji o kształtowaniu się EWD w Gimnazjum. Dyrektor Zespołu wyjaśnił, iż było to spowodowane przeoczeniem. (dowód: akta kontroli str. 701)

Analiza, interpretacja i wykorzystanie wyników egzaminów zewnętrznych, ze względu na ich coroczność, powinna być systematycznym działaniem służącym doskonaleniu i korygowaniu systemu dydaktycznego szkoły i nauczycieli oraz wykorzystania gromadzonych w ten sposób informacji do dokonania oceny jakości nauczania w ramach ewaluacji wewnętrznej.

Ocena cząstkowa

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli zakres analiz wyników egzaminów zewnętrznych, nieograniczający się do przedstawienia w formie opisowej i graficznej zbioru danych przekazywanych corocznie przez OKE, a wzbogacony o interpretację jakościową pozwoliłby na definiowanie kompleksowych wniosków służących podniesieniu efektów nauczania.

2. Efekty wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych do podnoszenia jakości nauczania w szkole

Opis stanu faktycznego

1. W analizie wyników sprawdzianu w Szkole Podstawowej w 2013 r. sformułowano 11 wniosków (powtórzono wszystkie 10 z 2012 r.) w tym pięć dotyczących doskonalenia najsłabiej opanowanych umiejętności, stosowania metod aktywizujących w celu podniesienia efektywności nauczania ze szczególnym zwróceniem uwagi na standard „rozumowanie”, szczegółowego analizowania zadań z treścią, itp. Rekomendowano także (z roku na rok): [1] przeprowadzanie tylko dwóch sprawdzianów próbnych na forum Szkoły i sprawdzianów na lekcjach danego przedmiotu, [2] wzbogacanie pracowni w słowniki, encyklopedie i inne pomoce w celu upowszechniania dostępu do źródeł informacji, [3] angażowanie rodziców do współpracy i motywowania swoich dzieci do jak najlepszego napisania sprawdzianu; w 2013 r. sformułowano dodatkowy wniosek: [4] zaangażowanie do pracy w zespole informatyka; przeprowadzenie szkolenia dla nauczycieli z obsługi programu Excel.

W okresie objętym kontrolą na poziomie Gimnazjum zespoły humanistyczny, przyrodniczo-matematyczny i lingwistyczny sformułowały łącznie 85 wniosków - wszystkie dotyczyły ćwiczenia umiejętności sprawdzanych podczas egzaminu.

(akta kontroli, str. 187-188, 326, 367, 389-414, 440-458, 485-500)

2. W Gimnazjum, w ramach badań umiejętności uczniów, przeprowadzano testy kompetencji pod koniec nauki w klasie I (w maju każdego roku szkolnego). Dyrektor ZSS, podając przyczyny badań umiejętności nie na „wejściu”, lecz dopiero po roku nauki w Gimnazjum wyjaśnił, że: „umiejętności uczniów na „wejściu” oceniane są również na podstawie sprawdzianu klas VI, a także na podstawie testów z języków obcych przeprowadzanych w pierwszych dniach września każdego roku szkolnego”.

(dowód: akta kontroli str. 651-662, 697-701)

W sprawozdaniach z nadzoru pedagogicznego zawarto wnioski ze spotkań z rodzicami, jednak nie odniesiono się w nich do współpracy m.in. mającej na celu motywowanie uczniów do nauki. Zwracano jedynie uwagę, że rodzice mniej lub bardziej licznie

uczestniczą w różnych formach życia szkolnego. Dyrektor Zespołu wyjaśnił, że: „Opracowanie zasad współpracy, czyli kolejny dokument niczego by nie zmienił. Wychowawcy klas szóstych znają wnioski i każde spotkanie z rodzicami polega na omawianiu wyników nauczania-również wyników sprawdzianów zewnętrznych. Rodzice są od motywowania, a nie od uczenia. Nie każdego rodzica da się przekonać, aby systematycznie motywował swoje dziecko”. (dowód: akta kontroli str. 697-701)

Dyrektor Zespołu w kontrolowanym okresie corocznie przedstawiał wyniki nadzoru pedagogicznego na posiedzeniach Rady Pedagogicznej. W protokołach z posiedzeń Rady nie odnotowywano wniosków z nadzoru (za wyjątkiem roku szkolnego 2011/2012, w którym zawarto ogólny wniosek o wzmocnienie w klasyfikacji końcoworocznej zależności pomiędzy ocenianiem wewnątrzszkolnym i zewnątrzszkolnym. W roku szkolnym 2013/2014 przeprowadzono analizę komplementarności sprawdzianów próbnych i ocen semestralnych w kl. VI Szkoły Podstawowej, w wyniku której stwierdzono, że w poszczególnych oddziałach wyniki sprawdzianu z języka polskiego zgodne z ocenami semestralnymi uzyskało od 47% do 68 % uczniów, zaś z matematyki od 18% do 46% uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 635-638, 803-808)

W okresie objętym kontrolą w ZSS obowiązywały Wieloletnie Plany Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli, przyjęte przez Dyrektora i zatwierdzone przez Radę Pedagogiczną (oddzielnie dla Szkoły Podstawowej i Gimnazjum) na lata 2009 – 2012 oraz 2013-2016. W planie na lata 2009-2012 jako cel wskazano doskonalenie nauczycieli uwzględniające potrzeby programowe szkoły, podwyższenie kwalifikacji nauczycieli oraz wymianę doświadczeń. Uwzględniono szkolenia i studia podyplomowe jako formy zdobywania nowych kwalifikacji przez nauczycieli (ze wskazaniem ich liczby) oraz kursy doskonalące i szkolenia Rady Pedagogicznej jako formy doskonalenia zawodowego. Wśród szkoleń wskazane zostało m.in. szkolenie dla egzaminatora zewnętrznego (jeden nauczyciel), szkolenia z zakresu oceniania kształtującego (15 nauczycieli), a także oceniania kształtującego jako narzędzia skutecznego motywowania uczniów (20 nauczycieli). W planach na lata 2013-2016 za cel główny przyjęto wzrost efektywności pracy szkoły poprzez systematyczny, profesjonalny i efektywny rozwój kadry pedagogicznej. Uwzględniono w nich potrzeby nauczycieli w zakresie doskonalenia zawodowego (kursy doskonalące, studia podyplomowe) oraz tematy wskazywane przez nauczycieli, dotyczące m.in. nowych aktywizujących metod pracy z uczniem czy pracy z zespołem klasowym o zróżnicowanym poziomie potrzeb edukacyjnych. (dowód: akta kontroli str. 24, 53-64)

Dyrektor ZSS składał corocznie wnioski do organu prowadzącego o środki na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli, dotyczące: doskonalenia w zakresie podnoszenia umiejętności pedagogicznych, dydaktycznych i wychowawczych (kursy, warsztaty, seminaria, konferencje, organizacja szkoleniowych posiedzeń rad pedagogicznych) i zarządzania oświatą. W latach 2009-2013 na doskonalenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli wydatkowano kwotę 84,2 tys. zł, co stanowiło 95% wydatków określonych w planach finansowych ZSS w wyżej wymienionych latach. (dowód: akta kontroli str. 23-50)

W okresie objętym kontrolą dyrektor Zespołu planował i przeprowadził w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego następujące działania odnoszące się do egzaminów zewnętrznych:

1) Szkoła Podstawowa

W sprawozdaniach z nadzoru pedagogicznego, sprawowanego w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011, przedstawiono analizę wyników sprawdzianów (w formie załączników do sprawozdań). Sformułowano m.in. następujący wniosek z nadzoru: „starać się aby szkoła osiągała wysoki poziom kształcenia, szóstoklasiści odnosili sukces na sprawdzianie poprzez wykorzystywanie analizy sprawdzianów próbnych i końcowego klas szóstych oraz sprawdzianu kompetencji trzecioklasisty i sprawdzianów dyrektorskich”. Odnotowano również przeprowadzenie 23 hospitacji, w wyniku których zwrócono uwagę na mocne strony prowadzonych zajęć (wykorzystywanie aktywizujących metod nauczania – tablica interaktywna, rzutniki, prezentacje multimedialne, celowość zastosowanych pomocy dydaktycznych, zaangażowanie uczniów podczas lekcji). Ponadto w sprawozdaniu za rok szkolny 2009/2010 stwierdzono, iż nauczyciele planują treści kształcenia, które są zgodne

są z podstawą programową (nie wskazano jakich przedmiotów i treści to dotyczy i nie odniesiono się do kwestii monitorowania podstawy programowej).

W sprawozdaniu z nadzoru pedagogicznego za rok szkolny 2011/2012 wskazano, że w szkole analizowane są wyniki sprawdzianów zewnętrznych i próbnych (przeprowadzono cztery sprawdziany próbne klas VI i dwa w klasach V). Zwrócono uwagę, że nie wszyscy nauczyciele znają wnioski z analiz z roku poprzedniego, a tym samym wnioski te nie są wdrażane przez wszystkich nauczycieli. W sprawozdaniu odnotowano również, że w ramach monitorowania podstawy programowej uczniowie klas I i III diagnozowani byli w zakresie opanowania wiadomości i umiejętności z podstawy programowej (nie odniesiono się do monitorowania podstawy programowej uczniów klas IV-VI).

W planie nadzoru pedagogicznego na rok szkolny 2012/2013 ujęto m.in. ewaluację wewnętrzną (diagnozowanie skuteczności wykorzystania wyników zewnętrznych sprawdzianów i egzaminów; w raporcie z ewaluacji wskazano m.in., iż analiza wyników wykorzystywana jest np. w konstruowaniu planów zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych i modyfikowaniu metod pracy z uczniami). W sprawozdaniu z nadzoru odniesiono się do wyników egzaminów zewnętrznych i próbnych (przeprowadzono dwa sprawdziany próbne dla klas VI oraz jeden dla klas V) – zwrócono uwagę, iż wynik egzaminu po szkole podstawowej był znacznie lepszy niż w poprzednim roku szkolnym. Przeprowadzono obserwację pięciu lekcji (stwierdzono, że zajęcia prowadzone były prawidłowo pod względem metodycznym i merytorycznym). W sprawozdaniu sformułowano m.in. wniosek dotyczący wzmocnienia w klasyfikacji końcoworocznej zależności pomiędzy ocenianiem wewnątrz- i zewnątrzszkolnym. (dowód: akta kontroli, str. 536-567)

1) Gimnazjum

W roku szkolnym 2009/2010 w podsumowaniu badań wyników nauczania i analizy efektów edukacyjnych Gimnazjum wskazano, iż w klasach I, na początku roku szkolnego zostały przeprowadzone wstępne testy z niektórych przedmiotów mające na celu ustalenie poziomu opanowania wiedzy ze szkoły podstawowej, a także testy sprawdzające wiedzę i umiejętności uczniów z przedmiotów humanistycznych, matematyczno-przyrodniczych, języka rosyjskiego i języka angielskiego dla klas I-III (nie przedstawiono syntezy wyników tych testów, stwierdzono natomiast, że badanie to dostarczyło nauczycielom, uczniom i rodzicom niezbędnych informacji o poziomie wiedzy uczniów, pozwoliło wyeliminować niedociągnięcia oraz lepiej przygotować uczniów do egzaminu gimnazjalnego). W sprawozdaniu odnotowano przeprowadzenie 21 obserwacji zajęć. W podsumowaniu wskazano m.in., że *„wszyscy nauczyciele byli dobrze przygotowani i zachęcali do aktywności i pełnego udziału w lekcji (...) Zajęcia prowadzone były w sposób ciekawy (...) Przed hospitacją większość nauczycieli przedstawiło dyrektorowi konspekt lekcji (...) W trakcie rozmowy pohospitacyjnej omawiano zajęcia, udzielano wyjaśnień, a także, w nielicznych przypadkach zalecano usunięcie błędów*. W sprawozdaniu zawarto wnioski ze spotkań z rodzicami, przy czym nie odniesiono się w nich do kwestii związanych z wynikami egzaminu gimnazjalnego). Zwrócono uwagę, że rodzice coraz liczniej uczestniczą w różnych formach życia szkolnego. Wnioskowano m.in. aby szkoła dbała o osiąganie wysokiego poziomu kształcenia oraz odnoszenie przez trzecioklasistów sukcesu na egzaminie gimnazjalnym.

W roku szkolnym 2010/2011 przedstawiono informacje analogiczne do zawartych w sprawozdaniu z roku poprzedniego, tj. między innymi o przeprowadzeniu testów sprawdzających wiedzę i umiejętności uczniów klas II-III (bez wskazania wyników) i obserwacji zajęć dydaktycznych (wnioski z siedmiu obserwacji były tożsame z zawartymi w sprawozdaniu z roku szkolnego 2009/2010). We wnioskach wynikających z nadzoru zawarto m.in. *„dbać o wysoki poziom kształcenia, o wysokie wyniki na egzaminie gimnazjalnym; zachęcać uczniów do pracy nad sobą i eksponować ich osiągnięcia*". Wnioski ze spotkań z rodzicami nie odbiegały od ubiegłorocznych.

W roku szkolnym 2011/2012 – odniesiono się do analizy wyników egzaminu gimnazjalnego z 2011 r. oraz egzaminów próbnych (wskazano na wymagania szczególnie słabo opanowane przez uczniów); przeprowadzono testy sprawdzające wiedzę i umiejętności uczniów klas I-III (przedstawiono ogólne wyniki bez ich wartościowania); przeprowadzono

10 obserwacji zajęć (sformułowano wnioski podobne jak w latach ubiegłych, zwrócono uwagę, iż „jeden nauczyciel wykorzystał dostępne multimedia”).

W planie nadzoru pedagogicznego Gimnazjum na rok szkolny 2012/2013 ujęto: [1] zaprojektowanie skutecznych działań zmierzających do zniwelowania trudności edukacyjnych uczniów ze szczególnym uwzględnieniem wyników egzaminu gimnazjalnego (jako wniosek z nadzoru prowadzonego w roku szkolnym 2011/2012), [2] ewaluację wewnętrzną wyników egzaminu (w celu ustalenia przyczyn niezadowalających wyników) oraz ewaluację „Rodzice są partnerami szkoły”, [3] badanie osiągnięć edukacyjnych uczniów w klasach I-III (przeprowadzenie testów sprawdzających wiedzę i umiejętności uczniów z części humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej oraz z języków angielskiego i rosyjskiego), [4] obserwację zajęć prowadzonych przez nauczycieli. W sprawozdaniu z nadzoru zawarto wyniki raportu z ewaluacji wewnętrznej (wyniki ewaluacji przedstawiono poniżej), omówiono wyniki obserwacji zajęć (przeprowadzono łącznie 15 obserwacji, z których wynikało, że nauczyciele dostosowują metody i formy pracy do celów zajęć i możliwości uczniów; wskazano także, iż obserwacje prowadzone były pod kątem zgodności tematyki zajęć z podstawą programową – brak uwag) oraz wyniki testów sprawdzających przeprowadzonych w klasach I-III. Sformułowano m.in. ogólny wniosek dotyczący dbałości o wysokie wyniki na egzaminie gimnazjalnym. W sprawozdaniu nie wskazano czy i w jaki sposób zostało zrealizowane, ujęte w planie, zadanie polegające na „zaprojektowaniu skutecznych działań zmierzających do zniwelowania trudności edukacyjnych uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem wyników egzaminu gimnazjalnego”. (dowód: akta kontroli str. 568-634)

W okresie objętym kontrolą w Zespole przeprowadzono osiem ewaluacji wewnętrznych, przy czym w czterech przypadkach problematyka dotyczyła m.in. egzaminów zewnętrznych. W roku szkolnym 2009/2010 analizą objęte były dwa wymagania (w Szkole Podstawowej oraz w Gimnazjum): 1.1 *Analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu (...)* oraz 1.3 *Uczniowie są aktywni*. Stwierdzono, że:

- analizy są dokonywane systematycznie, a przy ich tworzeniu wykorzystywane są metody ilościowe i jakościowe, wnioski z analiz są wdrażane,
- zajęcia pozalekcyjne wpływają na podniesienie wyników sprawdzianu,
- w ewaluacji przeprowadzonej w Gimnazjum wskazano konieczność wykorzystania metody EWD do analizowania wyników egzaminu.

W roku szkolnym 2010/2011 badano wymagania: 2.6 *Prowadzone są działania służące wyrównywaniu szans edukacyjnych w Gimnazjum*; 1.1 *Analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego (...)*; 2.2 *Oferta edukacyjna umożliwia realizację podstawy programowej*; 2.3 *Procesy edukacyjne mają charakter zorganizowany*; 2.4 *Procesy edukacyjne są efektem współdziałania nauczycieli*. W raportach z ewaluacji stwierdzono m.in., że:

- metoda EWD była wykorzystywana podczas analizy wyników egzaminu przez zespół nauczycieli humanistów (w analizie podano jedynie wartość EWD: -0,95),
- wnioski z analiz są wykorzystywane do doboru odpowiednich metod pracy z uczniami,
- wyniki uzyskane przez uczniów są monitorowane, nauczyciele informują uczniów i rodziców o osiągnięciach,
- stosowane są metody aktywizujące i wspierające, oferta edukacyjna szkoły wynika z podstawy programowej i umożliwia jej realizację.

W 2011/2012 zbadano m.in. wymagania: 1.1 *Analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego (...)*; 1.2 *Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności*, 1.3 *Uczniowie są aktywni*. W raporcie wskazano m.in. iż:

- w Gimnazjum przeprowadzana jest analiza EWD,
- analizę wyników opracowują zespoły przedmiotowe, z wykorzystaniem danych OKE oraz EWD, sformułowane wnioski są wykorzystywane w kształceniu słabiej opanowanych umiejętności,
- szkoła stwarza możliwość nabywania wiadomości i umiejętności zgodnych z podstawą programową, prowadzona jest systematyczna analiza i diagnoza osiągnięć szkolnych uczniów.

W 2012/2013 w Szkole Podstawowej i Gimnazjum - 1.1: *Analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego (...) oraz w Gimnazjum m.in. - 2.4. Procesy edukacyjne są efektem współdziałania nauczycieli, 3.1 Wykorzystywane są zasoby środowiska na rzecz własnego rozwoju, 3.3 Promowana jest wartość edukacyjna, 3.4 Rodzice są partnerami szkoły.* W raportach wskazano m.in. na systematyczną pracę nauczycieli w zespołach nad wynikami uczniów, na każdym etapie edukacyjnym. (dowód: akta kontroli str. 63-79)

Organ prowadzący nie przydzielał Zespołowi dodatkowych godzin zajęć przedmiotów egzaminacyjnych. Dyrektor Zespołu nie zwracał się pisemnie do organu prowadzącego o dodatkowe wsparcie w tym zakresie. Jak wyjaśnił: *„Rozmowy w sprawie przydziału godzin odbywają się z organem prowadzącym przy zatwierdzaniu projektu arkusza organizacyjnego. Pomimo moich starań liczba godzin nie zostaje zwiększona ponad limit określony w ramowym planie nauczania tych przedmiotów”.*

(dowód: akta kontroli str. 697-701)

W Gimnazjum obowiązywały Wewnątrzszkolne Zasady Oceniania (WZO) opracowane w grudniu 2012 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych¹² (w dalszej treści „rozporządzenie w sprawie oceniania”). W Szkole Podstawowej z kolei obowiązywały WZO zatwierdzone przez Radę Pedagogiczną w dniu 25 września 2009 r. na podstawie rozporządzenia w sprawie oceniania z dnia 30 kwietnia 2007 r. i z dnia 31 marca 2009 r.¹³ (w dokumencie tym jako podstawę prawną wskazano również nieaktualne rozporządzenia w sprawie oceniania: Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 marca 2001 r.¹⁴, Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r.¹⁵, Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 września 2006 r.¹⁶). W obydwu WZO nie wskazano również aktualizacji podstawy prawnej wprowadzonej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r.¹⁷ i w następnych latach.

Dyrektor Zespołu wyjaśnił: *„Wewnątrzszkolne Zasady Oceniania w szkole podstawowej i gimnazjum ZSS w Dąbrowie Białostockiej są zgodne z obowiązującym stanem prawnym. Nie nanieśliśmy kolejnych dat aktualizacji zewnętrznych aktów prawnych przez przeoczenie. Powoływanie się na rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r., z późniejszymi zmianami było wg mnie, wystarczające”.*

(dowód: akta kontroli str. 87-137, 172-186, 703)

W obowiązujących w Zespole przedmiotowych systemach oceniania (psa) z przedmiotów egzaminacyjnych wskazano wymagania edukacyjne wynikające z realizowanych programów, z wyjątkiem języka polskiego i przyrody w Szkole Podstawowej

(dowód: akta kontroli str. 85-186, 663-694)

3. W okresie objętym kontrolą do Dyrektora Zespołu nie wpływały skargi dotyczące egzaminów zewnętrznych.

¹² Dz. U. Nr 83, poz. 562 ze zm.

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 marca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 58, poz. 475).

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 marca 2001 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 29, poz. 323), uchylone z dniem 13 września 2004 r.,

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 199, poz. 2046 ze zm.), uchylone z dniem 1 września 2007 r.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 164, poz. 1154) – dotyczy uchylonego rozporządzenia.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. w zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 156, poz. 1046)

4. W 2010 r. w Szkole Podstawowej przeprowadzona została ewaluacja zewnętrzna przez Podlaskiego Kuratora Oświaty. Objęto nią następujące wymagania: 1.1. *Analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe*, 1.2. *Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności*, 1.3. *Uczniowie są aktywni*, 1.4. *Respektowane są normy społeczne*. W wyniku ewaluacji ustalono, iż:

- wyniki sprawdzianów zewnętrznych: [1] są analizowane przez dyrektora i nauczycieli, [2] stosuje się różne metody analizy (dominuje analiza ilościowa), [3] analizuje się zadania pod względem trudności, [4] wdrażane są wnioski z analizy wyników sprawdzianu (kładzie się nacisk na naukę tego, co na sprawdzianach wypadło najłabiej),
- wiadomości i umiejętności uczniów: [1] uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej, [2] uwzględnia się możliwości rozwojowe uczniów, [3] widoczna jest praca z uczniami słabszymi, wymagającymi indywidualnej pomocy, [4] szkoła organizuje dla chętnych uczniów dużo zajęć pozalekcyjnych oraz zajęć wyrównawczych i profilaktycznych.

Stwierdzono, iż szkoła doskonali podejmowane działania i z każdym rokiem prowadzi pogłębione analizy efektów kształcenia i wychowania. Zwrócono jednak uwagę, że analizy sprawdzianów zewnętrznych (w szczególności ograniczona analiza kontekstowa) nie określają w pełni na ile osiągane przez uczniów wyniki są efektem pracy szkoły, a na ile wpływa na nie środowisko rodzinne i inne czynniki zewnętrzne. Sformułowano następujące wnioski do dalszej pracy Szkoły: analizować czynniki, które mają wpływ na uzyskiwane wyniki (czynniki szkolne, społeczne, rodzinne), współpracować efektywnie z rodzicami, nauczycielami, samorządem uczniowskim oraz organem prowadzącym Szkołę.

(dowód: akta kontroli str. 637, 639-650)

Dyrektor Zespołu, wskazując sposób w jaki wykorzystano wyniki ewaluacji zewnętrznej, przeprowadzonej w Szkole Podstawowej w 2010 r., wyjaśnił: „W roku szkolnym 2010/11 przeprowadzono szczegółową analizę jakościową sprawdzianu zewnętrznego - wpływ czynników środowiskowych, wzbogaca się ofertę zajęć pozalekcyjnych, w tym również z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wykorzystuje się środki gminne, zewnętrzne (projekty edukacyjne), umiejętności i dodatkowe kwalifikacje nauczycieli, dokonuje się systematycznych zakupów nowoczesnych środków dydaktycznych, startowaliśmy do projektu Cyfrowa Szkoła”.

(dowód: akta kontroli str. 651-655)

5. Z informacji uzyskanych od Burmistrza Dąbrowy Białostockiej wynika, że nie wprowadzał on żadnych rozwiązań systemowych związanych z podniesieniem wyników dydaktycznych Zespołu. Wyniki te – jak poinformował Burmistrz – „*analizowano na wspólnych naradach i podczas indywidualnych konsultacji na etapie tworzenia projektów organizacyjnych na dany rok szkolny*”.

(dowód: akta kontroli str. 708)

W latach 2010-2013 Zespół wzbogacił swoje wyposażenie dydaktyczne m.in. projektory multimedialne, ekrany projekcyjne, zestawy komputerowe, drukarki, kserokopiarki, itp. o wartości 83,1 tys. zł (z czego: 54,4 tys. zł stanowiły wydatki w ramach budżetu ZSS, 19,8 tys. zł wkład rady rodziców, zaś wyposażenie o wartości 8,9 tys. zł przekazała Grupa Edukacyjna S.A.).

(dowód: akta kontroli str. 695-696)

W ocenie Dyrektora Zespołu na poprawę efektów nauczania w latach 2009/2010-2012/2013 wpływ miały głównie egzaminy próbne (w których wykorzystuje się taką samą jak na egzaminach zewnętrznych formułę: analogiczne części egzaminów i przedmioty, godziny rozpoczęcia i trwania egzaminów, usadowienie uczniów, wybór języka obcego na egzamin próbny), a także zajęcia wyrównawcze z poszczególnych przedmiotów i uczestnictwo uczniów w kołach zainteresowań.

Ustalono
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. W sporządzonych w latach 2010-2013 corocznych analizach wyników egzaminów zewnętrznych nie odnoszono się do efektów realizacji wniosków, dotyczących poprawy poziomu nauczania przyjętych do realizacji w poprzednim roku szkolnym. Dyrektor Zespołu

wyjaśnił: „Wnioski, dotyczące poprawy poziomu nauczania, przyjęte do realizacji w kolejnych latach szkolnych, w wyniku analiz egzaminów zewnętrznych są realizowane. Oceny realizacji tych wniosków nie były ujmowane w kolejnych analizach ponieważ nie widzieliśmy takiej potrzeby”.

2. Wieloletnie Plany Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli nie były aktualizowane, zaś udział nauczycieli w poszczególnych formach doskonalenia zawodowego nie był monitorowany. Dyrektor ZSS wyjaśnił, że „(...) Nie monitoruje się udziału nauczycieli w szkoleniach – zgoda na uczestnictwo udzielana jest po zapoznaniu się z potrzebami szkoły (...) Wieloletni plan kształcenia (...) nie jest aktualizowany na piśmie. Nie ma wymogów sporządzania na piśmie sprawozdań z realizacji planów wieloletnich. Przygotujemy takie sprawozdanie z końcem obecnego roku szkolnego”.

3. W kontrolowanym okresie dyrektor Zespołu nie udokumentował monitorowania realizacji treści nowej podstawy programowej w kolejnych cyklach kształcenia w Gimnazjum (od roku szkolnego 2009/2010) i w Szkole Podstawowej (od roku szkolnego 2012/2013) w odniesieniu do: liczby godzin, treści nauczania i zalecanych warunków jej wdrażania.

Dyrektor ZSS wyjaśnił: „Nowa podstawa programowa monitorowana była przeze mnie w trakcie obserwacji zajęć lekcyjnych i monitorowania zapisów w dziennikach lekcyjnych. Nie sprawdzałem tego za pomocą arkusza monitorowania podstawy programowej w wyniku przeoczenia. Nie stwierdziłem przypadków niezrealizowania podstawy programowej”.

(dowód: akta kontroli str. 697-701, 800-801)

4. W przedmiotowym systemie oceniania z języka polskiego i z przyrody w Szkole Podstawowej nie określono wymagań edukacyjnych (programowych) uwzględniających treść nauczania wdrażanego programu nauczania (wskazano tylko ogólne kryteria ocen klasyfikacyjnych).

W WZO w Gimnazjum i w pso z j. polskiego i j. angielskiego w Gimnazjum oraz w pso z przyrody w Szkole Podstawowej określono 100% próg zaliczenia na ocenę celującą ze sprawdzianów, który mógł nie spełniać funkcji motywacyjnej oceny szkolnej.

W Szkole Podstawowej przyjęto niezgodny z WZO: przelicznik punktów uzyskanych przez uczniów z prac pisemnych w pso z przyrody, a także przelicznik punktów z prac pisemnych w odniesieniu do sprawdzianu na ocenę bardzo dobry w pso z języka polskiego i matematyki.

W WZO dla Szkoły Podstawowej nie uregulowano kwestii nazewnictwa wymagań edukacyjnych, w związku z tym w pso z historii i społeczeństwa wskazano wymagania określone w dydaktyce, tj. konieczne, podstawowe, rozszerzające, dopełniające i wykraczające poza program.

Ponadto w niektórych pso nie podano autora i nazwy programu nauczania (ew. podstawy programowej), wydawnictwa, roku wydania programu; pso nie były także datowane i zatwierdzone przez Dyrektora Zespołu (dotyczyło to np. przyrody w Szkole Podstawowej oraz języka angielskiego i języka polskiego w Gimnazjum).

(dowód: akta kontroli str. 85-186, 663-688)

Skutkiem powyższego był m.in. brak spójności pomiędzy wewnątrzszkolnym a poszczególnymi przedmiotowymi systemami oceniania. Dyrektor Zespołu wyjaśnił, że wynikało to z błędów w nadzorze pedagogicznym, a dokumentacja zostanie poprawiona i zaktualizowana. Wyjaśnił ponadto: „W przedmiotowych systemach oceniania z języka polskiego i przyrody w Szkole Podstawowej wskazano ogólne kryteria ocen klasyfikacyjnych, natomiast wymagania edukacyjne są zawarte w planach pracy nauczycieli”. W ocenie Dyrektora ustalenie 100% progu zaliczenia na ocenę celującą ze sprawdzianów nie było sprzeczne z celem motywacyjnym oceny szkolnej.

(dowód: akta kontroli str. 656, 810)

Ocena cząstkowa

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, sposób i zakres dokonywanej analizy wyników egzaminów zewnętrznych w ograniczonym zakresie sprzyjał wykorzystaniu jej rezultatów do poprawy systemu dydaktycznego Zespołu Szkół.

3. Badania ankietowe nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych oraz uczniów ostatnich klas Gimnazjum¹⁸

Nauczyciele ankietowani w trakcie kontroli wskazali, że:

- zbiory danych o wynikach egzaminów zewnętrznych przekazywane przez OKE są przydatne do wewnątrzszkolnej analizy (90% respondentów),
- posiadają wystarczające kompetencje z zakresu analizy i wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych (70%),
- wykorzystują wyniki analizy do doskonalenia własnego systemu oceniania (90%),
- otrzymują odpowiednie wsparcie dydaktyczno-metodyczne w zakresie sprawdzania, oceniania i egzaminowania uczniów (83%).

Do niezbędnych działań służących podniesieniu osiągnięć egzaminacyjnych uczniów nauczyciele zaliczyli:

- współpracę z rodzicami i zwiększenie motywacji uczniów - 23 wskazania¹⁹ (39,7%),
- uwzględnianie w pracy wyników egzaminów zewnętrznych – 6 wskazań (8,6%),
- stosowanie metod aktywizujących uczniów – 5 (8,6%),
- stosowanie na zajęciach technologii informatycznych oraz pomocy naukowych w postaci rzutników i tablic interaktywnych – 4 (6,9%),
- organizowanie próbnych sprawdzianów/egzaminów – 3 (5%),
- współpracę w zespołach zadaniowych, zajęcia dodatkowe, przeprowadzanie badań kompetencji uczniów w poszczególnych klasach (po dwa wskazania),
- uczestnictwo w kursach dostosowujących z zakresu metod nauczania, konsekwentne ćwiczenie umiejętności przewidzianych w podstawie programowej, obiektywne ocenianie i kontrolowanie postępów uczniów (po jednym wskazaniu).

Opinie uczniów w odniesieniu do egzaminów zewnętrznych były bardzo zróżnicowane: 32% badanych uważa, że egzamin w sposób właściwy i rzetelny sprawdza ich osiągnięcia, 30% wskazało odpowiedź „nie zawsze”, 17% - „nie”, zaś 21% nie miało zdania. Ponadto uczniowie:

- znają zasady oceniania w szkole (71% - tak, natomiast 24 % badanych raczej tak),
- uważają, że większość nauczycieli ocenia ich zgodnie z wymaganiami przedmiotowymi (54 % wskazało, że większość nauczycieli ocenia zgodnie z wymaganiami, 22% - zawsze),
- nie korzystają z płatnych zajęć w celu przygotowania się do egzaminu – 84%,
- w przypadku problemów w nauce korzystają z pomocy nauczycieli: 43% - często, 15% - zawsze. (dowód: akta kontroli str. 186-190)

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁰, wnosi o:

1. Rozważenie wykorzystania w analizach wyników egzaminów zewnętrznych metod oceny jakościowej, w tym analizy wpływu uwarunkowań środowiskowych uczniów i czynników pedagogicznych na uzyskiwane efekty kształcenia w Zespole.
2. Zapewnienie spójności przedmiotowych systemów oceniania z wewnątrzszkolnymi zasadami oceniania oraz ujęcie w przedmiotowych systemach oceniania wymagań edukacyjnych uwzględniających treści realizowanych programów nauczania.

¹⁸ W badaniu, które miało na celu zebranie opinii nauczycieli oraz uczniów ostatnich klas Gimnazjum na temat przydatności egzaminów zewnętrznych do doskonalenia jakości nauczania oraz przygotowania uczniów do tych sprawdzianów udział wzięło 30 z 32 nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych oraz 122 ze 130 uczniów.

¹⁹ Udzielono łącznie 58 wskazań.

²⁰ Dz. U. z 2012 r., poz. 82, ze zm. Ustawa zwana dalej „ustawą o NIK”.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden kierownikowi jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku.

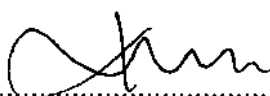
Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

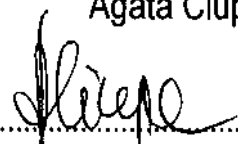
W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, dnia 19 maja 2014 r.

Kontrolerzy
Krzysztof Gołębiewski
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

DYREKTOR DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli
z up. WICEDYREKTOR
Agata Ciupa

.....
Podpis

Beata Palinowska
inspektor kontroli państwowej

.....
podpis

